

Vuit graus. Els nedadors d'hivern

[illegible]

Jordi Ballart

1. La tempesta

A vegades penso que quan m'arribi l'hora m'agafarà dins el mar. Nedar-hi s'ha convertit en una necessitat. I m'agrada sobretot quan hi ha onatge. La fascinació que exerceix aquell món líquid revoltat, que et sedueix i et rebutja empenyent-te cap a la costa, per immediatament tornar-te a seduir, és una temptació irresistible.

Per sort, aquell dia de novembre en què nedava des de les illes Medes fins a la platgeta de l'Estartit, amb la mar picada, més blanca que blava, i fortes ratxes de vent, jo no nedava sol. No els veia, però al costat hi havia nedadors ocasionals que participaven en la travessia i caiaquistes ben equipats que intentaven guiar-nos, encara que amb prou feines podien mantenir l'equilibri sobre aquelles vulnerables embarcacions. El mar opac era el llom d'un búfal furios que se'ns volia treure de sobre, o potser aixafar-nos contra terra, i nosaltres uns cadellts de lleó massa agosrats. Però el llom era tan immens que tornàvem a caure-hi a sobre. Gairebé no hi havia espai entre les onades que ens

enlairaven i un cel fosc que quasi ens fregava els caps, de tan pesat com era per la càrrega d'uns ruixats imminents. Quins pecats havíem comès per ofendre els déus marins d'aquella manera? O potser, com a *La tempesta*, tot allò només era un encanteri efímer i a terra ens esperava un Pròsper inicialment ressentit, però que ens acabaria perdonant els greuges. És clar que primer calia arribar a terra, i jo ni tan sols la veia rere les onades.

Finalment, a còpia d'anar aixecant el cap i d'enfilar-me a la cresta de les ones, podia fixar-me, per un parell de segons, en les referències terrestres que eren l'objectiu al qual ens havíem de dirigir. Fins que vaig veure de més a prop l'espigó, que protegia la caleta mig tancada on era situat el port. Darrere aquell braç de roques hi havia la calma i, en definitiva, l'arribada de la travessia. Recordo que, en arribar a l'altura de l'espigó, entre l'adrenalina i l'efecte psicològic de trobar-me amb una superfície marina relativament –i només relativament– encalmada, encara vaig tenir forces per esprintar en aquells metres finals. Trepitjar la sorra va ser tot un triomf.

Darrere meu anaven arribant nedadors, igualment exultants. Mentre recuperava forces menjant fruita, dolços i begudes amb glucosa que els organitzadors de la prova havien preparat, vaig observar que a l'aigua hi passava alguna cosa. Les barques anaven recollint els competidors que no havien arribat i els portaven cap a la platja. De seguida vaig saber per què. El cel es va trencar. Una pluja torrencial ens va caure a sobre, com una dutxa abundant i sense fi. El retronys dels trons se'ns ficava sota la pell. I llavors va començar la dispersió. Alguns dels que havien arribat corrien en diferents direccions, cap als cotxes, els hotels, els apartaments... D'altres –entre ells, jo– ens ho preniem amb calma. Total, ja anàvem molls perquè havíem sortit del mar

feia uns minuts. I a més, vaig pensar, la pluja encara em netejaria de sal el neoprè. Un cop arribats tots els nedadors i entregades totes les bosses de roba, els voluntaris de les carpes també van plegar veles. El diluvi continuava i, pels carrers de l'Estartit, es podia contemplar una visió ben estranya. De tant en tant apareixien unes figures difuminades, de color negre, caminant sota una cortina d'aigua, com espectres alliberats per la tempesta. Érem nosaltres, amb els neoprens posats, rondant amunt i avall, buscant algun aixopluc.

Vaig trobar una escletxa entre dos portals, on em vaig poder canviar. No va servir de gaire, perquè la pluja havia traspassat la bossa i la roba era tota molla. Vaig córrer cap a l'hotel a recollir la resta de l'equipatge. La recepcionista, en veure el meu estat deplorable i després que la compassió s'imposés al seu astorament inicial, va permetre que pugés a dutxar-me. Vaig aprofitar per estendre els pantalons, la samarreta i el jersei. No es van assecar i, resignat, vaig deixar l'habitació. Per sort, havia parat de ploure. L'esperit màgic Ariel, abans de ser alliberat per Pròsper, havia conjurat el bon temps perquè naveguéssim sans i estalvis cap als nostres dominis. En el meu cas, cap a l'Hospitalet, via Girona. Anant cap a la parada de l'autobús, però, va ser impossible trobar un tros de carrer que no estigués cobert per un bassal. No vaig tenir altre remei que ficar els peus en aquelles minillacunes de més d'un pam de fondària. En aquells moments hauria canviat tot el meu equipatge per unes botes d'aigua. No sé si el conductor va adonar-se que jo anava xop fins a mitja cama. Em va cobrar el bitllet sense fer cap comentari i jo em vaig asseure, moll però alleujat. Vaig girar-me per veure com deixàvem enrere aquell món ocult i fantasmagòric per, gradualment, acostar-nos cap a la llum.

2. Pobles fantasma

La llum és necessària, però en excés, en absència d'aquell contrast que ens fa valorar de manera més agraïda certes coses, pot acabar cansant. Una mar embravida, una nit de vent furiós sacsejant un bosc, una tempesta elèctrica sobre un paratge lúgubre, un monstre exiliat a la muntanya més alta i salvatge... l'atracció de l'abisme, que deia el pensador Rafael Argullol. Aquesta tradició del romanticisme sempre m'ha fascinat. Després de l'episodi relatat al capítol anterior, he tornat a nedar a l'Estartit unes quantes vegades per les mateixes dates.

De fet, no ha estat pas per anar a la recerca d'emocions. Les rauxes de la naturalesa en aquesta població al novembre són poc freqüents. La climatologia sol ser benigna i a partir de la tempesta els organitzadors extremen les precaucions. Simplement es tracta d'una travessia especial. La reputació de les illes Medes actua com un imant amb un camp magnètic que arriba molt més enllà dels Pirineus. Ara bé, tot i que darrerament hi destaca la gran participació de

nedadors francesos, és un esdeveniment que també atreu gent d'Anglaterra, Itàlia, Alemanya... També n'hi venen uns quants d'arreu de l'estat. A partir del 2022 la prova se celebra el mes de maig i ja no m'hi he inscrit. Recordo, a les darreres edicions en què vaig participar, que a tota la zona del port l'ambient era festiu, acolorit i bulliciós. Durant unes hores la roda estacional reculava i l'estiu envaïa el poble. Al migdia, quan tothom ja havia recollit, la molla s'afluixava i la roda anava tornant al seu lloc: la tardor avançada.

En una ocasió, abans d'acomiar-me de la recepcionista de l'hotel (no era la mateixa que s'havia apiadat de mi l'any de la tempesta) li vaig preguntar, per curiositat, si tenien obert durant els mesos de desembre i gener. Una hora més tard, li vaig fer la mateixa pregunta a la cambra del restaurant on vaig dinar. La resposta va ser la mateixa en els dos casos: no. No, perquè a l'hivern aquí no ens hi ve gent, no és com l'estiu... em deien amb cara de sorpresa per l'obvietat de la pregunta. Però no soc una persona que es rendeixi fàcilment. Havent dinat, li va tocar el torn a la quiosquera a qui vaig comprar el diari per al viatge de tornada. En aquest cas, la resposta va ser afirmativa. Encuriòsit, vaig seguir el fil... Ah, obriu? Però us ve prou gent a comprar...? Pacientment, em va explicar que a banda de diaris, ella i el seu marit venien llibres i material escolar per als infants del poble. L'Escola Portitxol, el centre educatiu de primària de l'Estartit, no tanca pas a l'hivern, és clar. Ah, però –segueixo jo– aquí hi ha algú que hi visqui tot l'any...? Una altra pregunta òbvia i una altra mirada incrèdula i d'impaciència creixent mentre em deixava anar la resposta: el meu marit i jo!

El cas és que sempre m'ha intrigat la vida de les petites poblacions costaneres a l'hivern. El pare feia vacances a l'agost i cada any tiràvem cap a Begur, amb la mare i els

meus germans. Vam començar a anar-hi que jo tenia dos anys. De nen ja em preguntava què feien aquelles persones que es quedaven al poble a partir de setembre. No podien pas nedar al mar a l'octubre, que ja començava el fred. I al gener? Encara pitjor! I si els restaurants, com havia sentit, tancaven... que no dinaven mai fora de casa? I de què vivien? Almenys a la ciutat hi havia un munt de coses a fer i llocs per anar, per compensar els mesos sense platja. Quina vida més fosca, pensava. La foscor, però, com tot allò desconegut o mig encobert, provoca curiositat.

En un article d'un diari digital empordanès, publicat el 2010, es parlava d'aquelles poblacions del litoral que a l'hivern esdevenen «pobles-fantasma». D'entrada hi trobem una citació de Mario Vargas Llosa, que deia que els barris turístics de la Costa Brava en els mesos freds «entren en una letargia que els fa assemblar-se a aquelles ciutats dels somnis... o dels malsons». L'autor de l'article és conscient del vernís literari que adorna la frase, però no deixa d'estar-hi d'acord. Diu que a l'Alt Empordà hi ha barris sencers en què durant deu dels dotze mesos de l'any no hi viu ningú. Llegint-ho, em costa de creure. I, amb tot, tampoc em sorprèn. Quan rondava pels carrers de l'Estartit després de la travessia, no parava de veure persianes abaixades. La nit abans, durant el passeig nocturn que va des del *xiringuito* fins a la muntanyeta del cap de la Barra, vaig veure un motorista que entrava a l'única casa de l'avinguda on es veia una escletxa de llum. Com un àngel providencial que es presenta per rellevar l'encarregat d'un far. Aquelles grans cases de pedra rehabilitades, jardins cuidats i llargs finestrals blancs, amb buguenvíllees fent-se veure ordenadament a les façanes, no estaven abandonades. Era ben clar que algú en devia fer el manteniment. Però estaven buides, negres per dins. D'altra banda, alguns carrers ja mostraven senyals

de deixadesa: exteriors despintats i jardineres brutes amb plantes seques. Com seria el poble quan els serveis de restauració tanquessin?

Si fa no fa, com altres pobles del litoral empordanès. L'article també diu que, per exemple, Llançà a l'hivern solament té una vuitena part de la seva potencial població estiuenca. Una vuitena part! Que el nombre d'habitants d'una localitat no es dupliqui, ni triplici, ni quadruplici... sinó que en algun moment s'arribi a multiplicar per vuit és una dada que em va impressionar. Quin vertigen. A més, alguns dels barris de Llançà «semblen decorats d'una pel·lícula de ciència-ficció d'aquelles on ha desaparegut la humanitat de la faç de la Terra», segons el mateix article. Amb la particularitat que l'arquitectura d'aquestes zones no és la d'un escenari apocalíptic d'edificis derruïts i muntanyes de runa polsegosa, sinó que està dissenyada amb jardins, espais lliures i piscines... Tot un seguit de luxes als quals no tenen accés els habitants que hi viuen tot l'any, precisament la comunitat que constitueix el pal de paller de la població.

Segons l'*Atles del Turisme a Catalunya*, l'impacte del turisme estacional a la costa catalana es fa notar ja als anys seixanta. Els autors posen l'exemple de Lloret de Mar, una població estigmatitzada als mitjans de comunicació, que sovint l'han presentada com un clàssic del turisme *guiiri* de discoteques, baralles, sangria barata, vomitades i el consegüent (mal) sexe al carrer. Un municipi que ha protagonitzat la rumba *quinqui La grifa* i que ha donat lloc al verb «lloretitzar», que serveix per descriure la pèrdua de les essències d'un indret a causa d'un turisme massiu i de mal gust. Val a dir que l'Ajuntament ha fet esforços per aturar o, si més no, controlar aquest model turístic. Caldrà veure, però, fins a quin punt l'administració està disposada a renunciar als guanys que suposa aquesta aflluència massiva de

gent o com gestiona la pressió dels organismes d'empresaris del turisme.

El cas és que el nombre d'habitants de Lloret de Mar pràcticament no va augmentar des del 1900 fins al 1960. A partir d'aquí, el creixement, tot i que amb les seves desacceleracions, ja no s'aturaria. Des del 1960 fins a l'actualitat la població s'ha multiplicat per deu.¹ Estem parlant, però, d'habitants empadronats, que no vol dir que hi visquin físicament tot l'any. És clar que Lloret de Mar dista molt de ser un poble fantasma a l'hivern. Al febrer s'hi celebren el ral·li Lloret de Mar i la desfilada de carnaval, que són esdeveniments que atreuen força públic. La majoria de restaurants i serveis obren tot l'any. Tot i això, els canvis demogràfics estacionals hi són evidents. Lloret de Mar gairebé duplica el nombre d'habitants als mesos d'estiu. Si aquest contrast passa en un municipi relativament gran, m'imagino que a pobles més petits i amb menys serveis oberts a finals i a començaments d'any, les diferències entre estiu i hivern deuen ser encara més punyents. Bé, no m'ho imagino, ho he comprovat. He fet visites hivernals a Begur, que té una població estival de més del doble de la població resident. Les diferències demogràfiques estacionals són més acusades encara que a Lloret de Mar. Una d'aquestes visites va tenir lloc el 2019. La mateixa plaça del poble que els dissabtes a la nit del mes d'agost bullia amb parelles joves i madures que s'hi havien acostat per ballar sardanes, amb colles d'infants que se'n burlaven, amb xiscles, amb corredisses de criatures, amb el poble sencera fora de casa... aquell dissabte a la nit del mes de febrer era una plaça abandonada i muda. A mi, que vaig ser un nen més aviat introvertit i massa abstret en el meu món interior, tot aquell bullici canicular m'havia semblat atabalador. En

1. Dades del Padró Municipal d'Habitants 2022.

canvi, quaranta anys després, en aquell vespre fred, el trobava a faltar. No desitjava que tornés el soroll, no era això. Era que el silenci m'aclaparava. M'entrava més pels ulls que per les orelles i se'm ficava dins el cos. El centre de la vila retenia l'encant físic de l'entorn, diria que més embellit i tot, però l'havia maquillat amb la sordidesa intimidatòria que produeixen els indrets densament poblats quan queden deserts. Havent sopat en un dels pocs establiments que quedaven oberts, vaig travessar la plaça solitària, observat pels deu clients escassos del bar. Tenia pressa per arribar a la meua habitació d'hotel. Entrar-hi va ser un alleujament, no sé ben bé per què. Aquella nit de febrer Begur era a la cara oculta de la lluna.

Hi ha una altra cara oculta, que la geografia humana, precisament per ser humana, no ha contemplat. Els altres habitants del litoral: els peixos, els mol·luscs, els crustacis... protagonitzen també migracions estacionals? De nen em preguntava si veuria el mateix peix a l'estiu següent i què devia fer a l'hivern. En realitat els patrons migratoris dels peixos depenen de molts factors, tots ells relacionats amb la supervivència: reproducció, cerca d'aliment, canvis en la temperatura de l'aigua... Aquests són elements que causen moviments migratoris estacionals. De vegades es desplacen sense moure's del mateix racó de mar, nedant cap a zones més profundes en una migració vertical que en alguns casos té lloc fins i tot diàriament. Sigui com sigui, no semblen pas viatges recreatius ni motivats per inquietuds turístiques... Per als peixos el mar no és solament el mitjà de subsistència, és l'espai on existeixen, on són el que són. Els seus vincles amb el món aquàtic són més intensos que els de qualsevol pescador, i ja no diguem que els de qualsevol estiuejant. I és que això dels vincles d'animals i persones amb un territori és tot un altre tema. Si retornem a l'àmbit

de la geografia humana, trobarem un element estadístic que serveix per mesurar els canvis demogràfics: l'índex de població vinculada, que té l'objectiu de reflectir el pes real del nombre d'habitants d'un territori. Aquí, a les dades dels residents s'hi afegeix l'anàlisi de vincles per feina, per estudis o per segona residència. I a Begur, nosaltres no complíem cap d'aquests requisits.

Vincles. N'hi ha de molt sòlids i de molt fràgils. I, en la meua experiència, la seva intensitat s'accentua o minva en diferents èpoques. Fins i tot, d'un dia per l'altre. Passa amb les persones i també amb els llocs. I, malgrat aquestes variacions, se'm fa difícil avaluar aquests lligams amb un número. Em costa concebre la idea d'un índex de vinculació a un indret, tot i que entenc que per a un geògraf pot ser una eina necessària. Això em fa pensar en la gent que tenia una segona casa a la begurenca cala de Sa Tuna, on els pares i jo vam passar molts màgics matins d'agost, i que, com nosaltres, només hi tornava a l'estiu. Fora de temporada, els seus xalets quedaven buits i freds. Però aquelles persones tenien el privilegi de ser-hi «vinculades» i nosaltres, clients d'un hotel, no. I em pregunto si sentien la mateixa tristor que jo quan s'acomiadaven de la platja fins l'any següent. La seva connexió emocional amb aquell mar i aquells penya-segats era tan profunda com la meua? Els indicadors demogràfics no ho poden avaluar, això.

Aquesta enyorança era especialment forta a la tardor. A l'hivern la pèrdua ja quedava massa llunyana en el temps i a la primavera l'esperat retrobament amb el meu estimat mar s'anticipava amb força i excitació creixents, esperonat per uns dies que anaven incrementant les hores de sol. Però setembre era dolorós. Després de l'agitació estiuenca, dels cels inundats de blau pur que empenyen multitud de gent a les platges i de la calor agressiva que empeny la mateixa

gent cap a l'aigua, dels *night clubs*, de les terrasses dels bars amb cambrers forçats a la hiperactivitat, d'apartaments massa poblats i d'hotels sense places lliures, del xivarri acumulat de nacionalitats i generacions diferents... després de tot això, quedava alguna mínima fracció d'aquesta aclaparadora exhibició de vida? De fet, hi ha vida, després de l'estiu? El contrast entre els mesos de juliol i agost i el rigor fosc de desembre i gener és colpidor, agut com una daga. Diu l'escriptor Rafel Nadal que la soledat i la tristesa són endèmiques a les costes mediterrànies durant l'estació hivernal. Amb els pas dels anys, però, he arribat a entendre que tot i que la imatge col·lectiva que tenim dels pobles de la Costa Brava els situï a l'estiu, la seva veritable ànima, el que roman, pertany a l'hivern. Aquesta és la facultat del fred: preservar l'essència.